



Throndhjems Grundlæggelse og Udvik- ling til Reformationen.

af

Cand. phil. **O. A. Overland.**

I.

Throndhjem — þrándheimr —, Throndernes Hjem, har fra gammel Tid af været Benævnelsen paa Bygderne paa begge Sider af Throndhjemssjorden, et Landskab, som bestod af 8 Fylker, hvoraf fire regnedes til indre og fire til ytre Throndhjem eller Indthrondelagen og Uthrondelagen, som de kaldtes.

Allerede tidlig var disse 8 Fylker forenede i et Lagdomme, der maa have haft sit Thingsted paa Øren under Gaarden Tidarnes eller den Halvø, som Tidelven omslynger umiddelbart før sit Udlob i Fjorden.

Sandsynligvis fandt der paa de Tider, det saakaldte Ørething holdtes, her et Kjøbstevne Sted, hvor det paa sine Tider maa være gaaet livligt til. I Elven havde man det bedste Skibsleie, som fandtes paa lang Led, og paa den modsatte Side lidt længere mod Nordøst laa Gaarden Lade, som tidlig maa have været et Høvdingssæde, som stod i forbindelse med et Hov, hvor der til Aarets forskellige Tider holdtes Øfringer.

Men med Undtagelse af Bønden paa Tidarnes fandtes der vist ingen fastboende her, med mindre der ude paa Øren — som sædvanlig i det Throndhjemse, hvor en saadan grunder op — har boet nogle fattige Strandfiddere, der fornemmelig nærrede sig med Fiskeri.

Efterat Harald Haarfager havde underlagt sig Throndelagen, gjorde han, som Sagaen siger, denne Del af Landet til sit rette Hjem, idet han op slog sin Bolig paa Lade.

Throndhjem i fortid og Nutid.

Men det er først fra Aar 997 af, at man regner Kjøbstadanlægget paa Nidaros, eller Nidaros, som det siden kaldtes.

Efter Slaget i Hjørungavaag, hvor de djærve Jomsvinger var bleve slaaede, havde Haakon Sigurdsøn Edejarl affastet det Overherredømme, som den danske Konge havde krævet, og skaffet Landet Selvstændigheden tilbage.

Den folkeyndest, som Haakon Jarl herigjennem havde indlagt sig, skulde han paa sine ældre Dage sætte overstyr ved sin grænseløse Eiderlighed. Bønderne reiste sig mod ham, og i sit Skjulested under Grisehuset paa Gaarden Rimul blev han dræbt af sin eneste Ledsager paa Flugten, Trællen Karf. Bønderne hængte til Gjengjæld denne paa Nidarholm, og til den derstaaende Galge blev Jarlens affkaarne Hoved fæstet.

Paa samme Tid, som Bøndernes Reisning fandt Sted, og Haakon Jarl tog Flugten, kom den norske Kongesøn, Harald Haarfagers Ætling, Olaf Tryggvesson, tilbage til Norge, efterat han siden sin spædste Barndom under allehaande Eventyr havde tumlet sig i fremmede Lande. I 991 var han som Høvding for en mægtig Vikingflaade kommen til England, hvor Kong Edhelred saa sig nødt til at kjøbe Fred. Han og hans Mænd gjorde sig derefter megen Umag for at vinde den hedenske Vikinghøvding for Kristendommen. Dette lykkedes ogsaa. Olaf blev døbt, og for at omvende sit Folk til Kristendommen stævnedes han, ledsaget af en Del engelske Geistlige, over Nordsøen og landede paa Øen Møster i Søndhordland. Herfra gik Færden nordover til Thrøndelagen og Lade Gaard.

Efter Haakon Jarls Drab tilbød de thrønderiske Stormænd Olaf Tryggvesson Kongedømmet, og om Vaaren 996 hylledes han paa Ørething. Han drog nu sydover for at underlægge sig det øvrige Land og paabyde Kristendommen, gav paa Selje Stødet til, at der her oprettedes et Sæde for Helgeninden Sunnivas Dyrkelse, og brød Befolkningen paa hele Kysten under den hvide Krist. Derpaa kom han tilbage til Thrøndelagen for ogsaa her at indføre Kristendommen.

Under disse Forhold var det, at Kong Olaf for at skaffe den nye Lære et Støttepunkt undfsangede Planen til et Kjøbstadanlæg paa Nidaros, hvor den dygtige Sagamand Thorgeir Ufraadskoll dengang boede.

Om selve Anlægget skriver Snorre Sturlassøn i Heimskringla: „Kong Olaf drog med sit Folk ud til Nidaros; da lod han Huse reise der paa Nidaabakken og bestemte, at der skulde være Kjøbstad; der gav han Folk Tomter til at bygge sig Huse og lod Kongsgaarden

gjøre op fra Skipakrof; did lod han om Høsten flytte alle Fornødenheder, han behøvede til Vintersæde, og havde der saare mange Mænd ont sig.“

Om dette ældste Byanlæg ved vi saa godt som intet. Der gik en Gade gjennem Byen, og i forbindelse med Kongsgaarden stod en Kirke, indviet til de Søfarendes Skytspatron, St. Klemens, og Kongsbryggen.

I de følgende Aar arbejdede Kong Olaf for Kristendommens Udbredelse i Thrøndelagen, hvorhos han fik kristnet de Islændere, som indfandt sig ved hans Hird.

I det hele synes det at være gaaet livligt til paa Olaf Tryggvessons Kongsgaard efter de bevarede Sagn at dømme. Men den folkefjære Konges Saga skulde snart være affluttet. Efterat han havde ægtet den danske Kongedatter Thyra, der tidligere havde været gift i Vendland, drog han derhen for at gjøre Krav paa de Midler, hun her havde efterladt. Paa Tilbageveien blev han udenfor Øen Svolder overfaldt af en svær Flaade under Anførsel af den norske Erik Haakonsøn Jarl, den danske Konge Svein Tjugeskjæg og den svenske Konge Olaf Skotkonung. Efter et heltemodigt Forsvar blev Kongens prægtige Skib Ormen lange ryddet, og han selv styrtede sig i Havet og omkom.

Efter Svolderslaget deltes Norge mellem Kongerne Svein Tjugeskjæg og Olaf Skotkonung samt Haakon Jarls Sønner Erik og Svein. De sidste styrede ogsaa de Stykker af Landet, som var falden paa den danske og svenske Konges Part, selvfølgelig under disses Overhøighed. Jarlerne, der var Kristne, men lod enhver have sin Tro, op slog sin Bolig paa Lade; Nidaros gik derimod tilbage til at blive et almindeligt Handelssted, som det før Olaf Tryggvessons Tid havde været. I Stedet søgte de at opelske en Kjøbstad paa Steinker i Indhered.

Da den danske Konge Knut den store havde sat sig til Opgave at erobre England, paakaldte han sin Vasal Erik Jarls Bistand. Denne fulgte Opfordringen og delte sit Rige mellem sin Søn Haakon og sin Broder Svein; til Haakons formynder indsatte han den mægtige Høvding Einar Chambarstjælver paa Huseby i Skaun (Børseskogn), som var gift med Haakon Jarls Datter Bergljot. Erik Jarl vedkommer ikke mere vort Fædrelands Historie.

Om Vaaren 1015 kom den unge Kongesøn Olaf Haraldsøn, der i nogle Aar havde ligget ude i Viking og var bleven døbt i Rouen, tilbage til Norge for at fortsætte sit Navnes, Olaf Trygg-

vesføns, Livsgjerning. Han var da saa heldig at tage til fange den unge Haakon Jarl, der fik beholde Livet paa det Vilkaar, at han maatte sværge at drage bort af Landet. Siden begav Olaf sig til sin Stiffader Sigurd Syr paa Ringerike og blev ved dennes Indflydelse kaaret til Konge paa Oplandene. Saa begav han sig over Land til Orkedalen, hvor han tvang Bønderne til at skaffe sig Skibe. Med disse var det hans Ugt at drage indover til Steinker for at overrumple Svein Jarl, som her vilde holde Julegæstebud.

Men saasnart Einar Chambarstjælver, som sad paa Huseby, spurgte Olaf Haraldssøns færd, sendte han strax Budstikken rundt om i Bygderne og fik varskoet Svein Jarl om, at han skulde se sig for. Denne havde to Skibe liggende seilklare udenfor Steinker. Han gik strax ombord, roede ud gennem Beitstadfjord og kom i Dagningen til Skarnfund. Da han styrede ud gennem dette, saa han Kong Olafs Skibe holde ned mod sig. Han boiede da af og lagde sig indunder Mosviklandet, hvor Olaf ikke blev ham var. Svein drog derpaa ud efter Fjorden, hvor han sendte Bud til Einar og bød ham samle Folk. Men Einar fraraadede det. Hvis Olaf spurgte, at de samlede Folk, vilde han strax drage ud af Fjorden, og da fik de ham ikke fat; men lod de, som de ikke ænsede ham, vilde han vist slaa sig ned paa Steinker, hvor alt var gjort saa godt istand for ham, og her kunde de i al Stilhed holde Øie med ham. Svein fulgte dette Raad og tog Juleveitser i Stjørdalen. Men Einar tog fejl. Olaf holdt Thing med Indtrønderne og lod sig hylde af dem. Saa tog han al Gjestebudskosten, som Svein havde samlet, og seilede ud til Nidaros med den.

I Nidaros saa det paa denne Tid temmelig forfaldent ud. Enkelte af Huseene var sunkne sammen; andre stod ubeboelige. Olaf lagde op i Elven, drog Omsorg for at udbedre de Huse, som kunde udbedres, og lod de nedfaldne reise paa nyt. Det var hans Ugt at holde Jul her. Skjønt Nidaros befandt sig i forfald, saa bestod den dog endnu som Kjøbstad. Vi hører saaledes om Islændinger, som er komne hid i Handelsstevne; en af dem er Sighvat Skald, som nu bliver Olafs Hirdmand.

Imidlertid havde Svein Jarl og Einar Chambarstjælver i Guldalen samlet indpaa halvtredietusinde Mænd, med hvilke de rykkede frem mod Nidaros. Saa uforvarende kom de over Kong Olaf, at det ikke var mere end saavidt, han var kommen ud af Naen med sine Skibe, da Jarlen og Einar kom. Olaf satte sine Skibe op i Orkedalen og tog herfra Veien opover til Oplandene. Men Jarlen fik

sin Julekost igjen, og han lod nu svide af Gaardene i Nidaros, som paa denne Vis atter lagdes øde.

Om Vaaren udrustede Kong Olaf med sine Frænders Hjælp en stor og vakker Hær, med hvilken han agtede at drage mod Svein Jarl. Ogsaa denne rustede sig, og da han var meget afholdt, fulgte meget Folk ham. Hærene mødtes udenfor Nesje (Brunlanes) Palmesøndag 25de Marts 1016. Men her var Lykken ikke Jarlen god, idet han led Nederlag og maatte søge sin Tilflugt i Sverige. Den følgende Sommer herjede han i Gardarike. Det var hans Hensigt, naar Vinteren kom, at foretage et Tog gennem Helsingland og Jemtland til Indthrondelagen; men førend dette kunde komme istand, blev han syg og døde (Høsten 1016).

Efterat Modstanden var brudt, drog Olaf Haraldsson strax opover til Throndhjem; „thi der tyktes ham al Landsens Hovedstyrke at være“, siger Sagaen. Han mødte da her heller ingen Modstand mere, om end Indthronderne lod ham merke, at de fremdeles ansaa Svein Jarl som sin rette Herre og undlod at betale ham Landskyld; men da det rygtedes til Norge, at Svein Jarl var død, negtede heller ikke de at hylde Olaf. Dette skede om Høsten og Vinteren 1016—17.

I Løbet af Høsten havde Kong Olaf været fuldt optaget med Arbeidet paa Gjenreisningen af Nidaros. „Han lod en Kongsgaard opsætte og Klemenskirke reise paa det Sted, hvor den nu staar“, heder det i Snorres Verk Heimskringla, der vel er nedskrevet i Aarene 1220—1230. „Han merkede Tomter til Gaarde og gav dem til Bønder og Kjøbmænd eller andre, som han syntes, og som vilde bygge.“

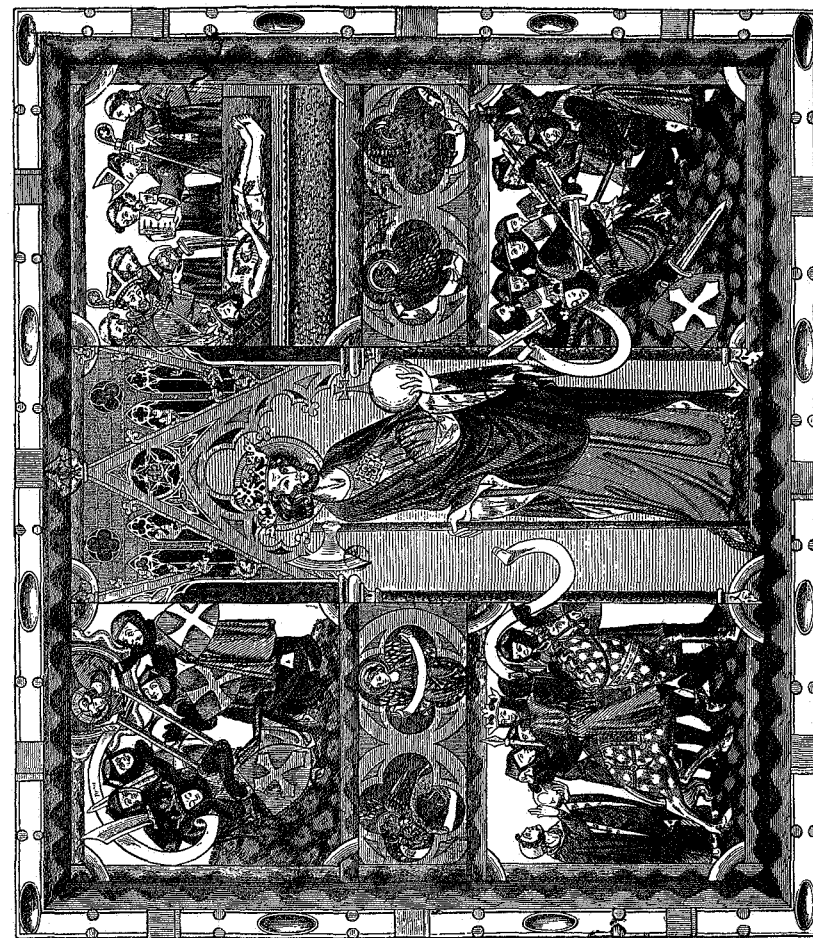
Kong Olaf Haraldssøns Regjeringstid hengik under Kamp med Sveafongen Olaf Skotkonung, der siden Svolderlaget havde havt Overhøiheden over de Landsdele, som Svein Jarl havde styret, under anspændt Stræben efter at kue Stormændene, at befæste Kristendommen og med den Kongedømmet og under et ihærdigt Arbeide med Lovgivning, der ordnedes med de forstandigste Mænds Raad og i Overensstemmelse med den nye Læres Krav. Men han for altfor haardhændt frem og skaffede sig derved de mægtigste Mænd i Landet til Fiender. Disse begav sig da over til Kong Knut den store, som hidtil havde været altfor sterkt optaget med at befæste sin Stilling i det erobrede England, til at han kunde tænke paa at hævde den Overhøihed over Norge, som hans fader havde vundet i Svolderlaget. Egget dels ved det Angreb, som Kong Olaf Haraldsson i forening med Svogeren, den svenske Konge Lamund Jakob foretog paa hans danske Besiddelser, dels ved de oprørsfsindede Stormænds

Overtalelser kom han i Aaret 1028 med en Hær op til Norge. Da Kong Olaf paa sit Tilbagetog nordøst var naaet til Søndmøre, spurgte han, at Thronderne laa strax nordenfor med en flaaede paa 25 Skibe. Han styrede da med sine 15 Skibe gennem Søndmørsfjorden ind til Valdalen, hvor han satte dem op, og tog Veien over til Oplandene. Knut derimod fortsatte sin Færd opover langs Kysten, og da han var kommen til Nidaros, stjernede han Ørething, hvor han kaaredes til Konge. Derefter indsatte han Haakon Eriksøn Jarl til Landets Styrrer, uddelte store Forleninger til Høvdingerne, gav dem Tilfagn om mere til og stjernede atter sydøst.

Kong Olaf var fra Oplandene dragen over Sverige til Kong Jaroslav af Gardarike og blev hos ham, til der bares over til ham Tidende om, at Haakon Eriksøn Jarl var omkommen paa Petlandsfjorden paa Hjemreise fra England, hvor han havde ægtet Kong Knuts Søsterdatter. Der opstod da hos ham, den tidligere Tyran, en sterk Længsel efter at gjenvinde sit Rige, som han nu, modnet i Modgang, vilde styre med forsonende Mildhed. Men da han med en sterk Hær saavidt var kommen over Grænseskjeldet i Værdalen, mødte en Bondehær fra de forskjellige Dele af Landet ham paa Høiderne ved Stiklestad, og her faldt han for Høvdingerne Haand (29de Juli 1030). Denne Begivenhed betegner som bekjendt det store Vendepunkt i Norges middelalderlige Historie, og for Nidaros By skulde den faa en Betydning, som skulde strække sig gennem Aarhundreder.

Kun slet havde Kong Knut den store holdt sine Løfter til de norske Stormænd. Efter Haakon Jarls forsvinden havde han nemlig indsat sin Søn Svein til Landets Konge, og hermed var det første Skridt gjort i Retning af at bringe Norge i den allernærmeste Afhængighed af den danske Kongestamme. Som Raadgivere stod ved den unge Konges Side Knuts Hirdbiskop Sigurd, som var fulgt Haakon Jarl hid til Landet, og Kongens Moder, Knuts frille Alfiva.* Nu begyndte der et haardt Regimente med Indførelsen af nye Love og trykkende Daalæg; der indtraf tillige Uaar og Dyrtyd, og Harmen vendte sig dels mod Kongens Moder, som man i første Række gav Skylden for, hvad der hændte, dels mod Høvdingerne, der havde ledet den Reising, som havde ført til Kong Olaf Haraldssøns fordrivelse og fald. Hertil kom, at det snart spurgtes, at der var skeet Undere ved Kongens

*) Svein Knutssøns og Alfivas Regjeringstid mindedes senere hen under Navnet „Alfivatiden“.



Efter Regning af Magnus Persson.

Antependiumstave fra Middeldalderet.

Reproducent af Dr. Brunsow, Christiania.

Stilber af Olaf den Helliges Liv; Originalen oprindelig i Domkirken nu i Kbh. afbrudte Museum.

Eig paa Valpladsen, hvorfra det dog var forspundet paa en hemmelighedsfuld Maade.

Før Slaget paa Stiklestad havde Kong Olaf taget det Løfte af Bonden Thorgils Halmesøn og hans Søn Grim, at de skulde drage Omsorg for hans Eig i Tilfælde af, at han maatte falde i Kampen. Om Aftenen for de da ud paa Valpladsen, hvor de fandt Eiget, saaledes som en af Bønderne (Thore Hund af Bjarkø) havde lagt det tilrette, tog det i Forvaring, saa længe Bondehæren endnu befandt sig der paa Stedet, men besluttede sig derefter, da de spurgte de Undergjerninger, som var skeede ved hans Eig, saa snart som muligt at faa det bragt til et sikkert forvaringssted. De gjorde da en Kiste, saa godt og smukt, som de kunde, og lagde Kongeliget i den; en anden Kiste fyldte de med Halm og Sten til Mands Tyngde. Siden fik de en Kofærje, hvori de satte Eigkisten under Tiljerne, medens den anden Kiste stillede saaledes, at den maatte falde alle i Øinene. Med 5—6 Denner og Frænder ombord for de saa en Morgen ud gennem Fjorden og kom om Kvelden i Halvlyse til Nidaros, hvor de lagde til ved Kongsbryggen. Herfra sendte Thorgils nogle Mænd op i Byen for at melde den danske Biskop Sigurd, at nu kom de med Kongens Eig. Øieblikkelig sendte denne sine Mænd ned til Bryggerne, hvor de tog en Baad, lagde til ved Thorgils's Skib, fik udliveret den Kiste, som stod ovenpaa Tiljerne, roede saa ud paa Fjorden og sankede den ned. Da det blev mere skumt, roede Thorgils og hans Mænd videre op efter Aaen, saa langt Husræffen strakte sig. Der lagde de til ovenfor Byen paa et myrlandt Sted, som kaldtes Saurid. Her hensatte de Kongeliget i et Skur, som laa affides fra andre Huse, og vaagede over det om Natten. Thorgils selv gik ned i Byen, hvor han opsogte nogle af Kongens tidligere Denner og bad dem modtage Eiget; men det vovede ingen at gjøre. Saa for Thorgils og hans Mænd endnu længere op efter Aaen, til den boiede sig vestover, og grov det ned i Sandmælen. De var færdige med dette, før Dagen randt. Derefter begav de sig til sin Skude, lagde strax ud af Aaen og roede indover til Værdalen igjen.

Som vi senere paa sit Sted vil se, skulde denne natlige Fart op efter Elven affatte sine Merker i Nidaros's Topografi Middelalderen udefter.

Vinteren 1030—31 var hængaaet. Om Vaaren havde Rytget om Kong Olafs Hellighed og det Savn, han havde efterladt sig, tiltaget saaledes i Styrke, at Biskop Sigurd under Trykket af den almindelige Uvilje fandt sig befoiet til at reise tilbage til Kong Knut i

England. Kong Olafs Hirdbiskop Grimfell, som siden Kong Olafs fordrivelse befandt sig paa Oplandene, fik Bud fra Thrønderne om, at han vilde komme til dem, og da han allerede nærede en grundfæstet Tro paa Kong Olafs Hellighed, fulgte han villig Kaldet. Paa Veien til Nidaros kom Biskopen indom Høvdingen Einar Chambarstjælver paa Huseby i Skaun. Denne, der efter Haakon Eriksens Jarls Bortgang var Bæreren af Jarleættens Traditioner og som saadan havde uopfyldte Tilsagn af Kong Knut, hadede det Skjortestyre, hvorunder Landet nu var bragt, langt inderligere, end han havde hadet Kong Olaf i dennes levende Live. At han, der ikke havde deltaget med væbnet Haand i den sidste Reisning mod Kong Olaf, maatte være blandt de første, som gik med paa det Omflag, som de vorende Rygter fremkaldte, er derfor forklarligt nok, og der var opnaaet fuldkommen Enighed mellem ham og Biskopen, før denne reiste ind til Nidaros. Her blev han meget vel modtagen. Der gik Bud til Stiklestad efter Thorgils og Grim, og disse var ikke sene med at indfinde sig hos Biskopen, og de meddelte ham alt, hvad de havde erfaret om de Undergjæringer, som var foregaaede ved Kong Olafs Lig, saa og hvor de havde skjult dette. Einar Chambarstjælver indfandt sig nu ogsaa i Byen, og han og Biskopen begav sig til Dronning Alfiva og Kong Svein og fik Tilladelse til at tage Olafs Lig op af Jorden. Der var just en Mængde folk i Byen. Da man begyndte at grave, stødte man strax paa Kisten, som næsten af sig selv var skudt ud af Graven. Den blev nu nedsat ved Klemenskirken. „Men da 12 Maanedes og fem Uætter var henledne siden Kong Olafs Død,“ siger Sagaen, „blev hans hellige Levninger optagne, og da var ogsaa Kisten næsten kommen op af Jorden, og Kisten selv lugtede af friskt Træ, som om den var nyhøvet. Biskop Grimfell gik til, da Kongens Kiste blev oplukket, og da fornåm man en herlig Lugt. Da blottede Biskopen Kongens Ansigt, og hans Ansigt fandtes ikke det mindste forandret; der var Rødme i Kinderne, som den vilde have været, om han nys var sovnet ind. Men de, som havde seet Kong Olaf, da han faldt, saa stor Mon i, hvor meget hans Haar og Negle siden havde voret, næsten som de vilde have voret, om han havde levet i denne Verden hele Tiden, siden han faldt“. Biskopen syntte da Kongen og Alfiva, hvor meget Haar og Skjæg havde voret i Graven; paa Alfivas forlangende blev Haaret endog lagt i vigslat Jld uden at forbrændes. Resultatet blev, at Biskopen erklærede, Kongen samtykkede og Mængden dømte, „at Kong Olaf

var sandt og vist hellig.“ Siden blev Liget baaret ind i Klemenskirken, hvor det blev bisat over Høialteret.

Paa Mælen, hvor Kong Olaf havde ligget i Jorden, randt der op en Kilde, „af hvis Vand mange fik Bod for sine Men.“ Et Kapel, som reistes over den, afløstes senere af den store Kirke. I Saurlid, hvor Kongens Lig først havde været hensat, byggedes Olafskirken, og Liden kaldtes siden Olafslid. Endnu samme Aar begyndte der at strømme Valfartende til Hellig Olaf:

„Der kommer krybende
Krøblingestærer
til Kongens Grav —
gaar karffe tilbage;
Blinde og Stumme
 søger der Hjælp —
Syn og Tale
strax dem gives,“

Kvad Thorarin Eovtunga i et Kvæde, han digtede til den danske Kongesøns Ære. Men naar han udtaler Haabet om, at Kong Olaf maatte unde hans Herre Svein Knutsson „sin Grund og Jord“, skulde dette ikke ske. Thi snart nødte Thrøndernes uvenlige Stemning ham og hans Moder at drage forpaa i Landet. Strax efter hentede Einar Chambarstjælver og Half Arnesson med et stort følge Kong Olafs Søn Magnus fra Gardarike, og saasnart han var bleven faaret til Konge paa Ørething, var det ogsaa forbi med det danske Styre (Vaaren 1035). Knut den mægtige og hans Søn Svein døde den følgende Vinter: Olaf havde saaledes ved sit fald paa Stiklestad beseglet Rigets Selvstændighed.

Kong Magnus, der var 11 Aar gammel, da han kom tilbage til sin fædrearv, begyndte som en Tyran og for haardt frem mod dem, som havde staaet hans Fader imod. Men da han blev paamindet af Sighvat Skald om, at Bønderne ikke taalte sliq Usæd, slog han om og blev „vennesæl og aastsæl blandt hele Landsfolket.“

Et af de smukkeste Træk i Kong Magnus's Karakter er den Pietet, han stedse viste sin Faders Minde. Et Udslag af denne var bl. a. Opførelsen af den nævnte Olafskirke i Saurlid, det Sted, hvor Thorgils først havde hensat Faderens Ligkiste; nær denne byggede han en ny Kongsgaard. Men han oplevede ikke at se noget af disse sine Bygverker færdigt. Paa et Ledingstog til Danmark døde den fjæffe unge Konge, og hans Lig blev ført tilbage til Nidaros, hvor

Bymændene i Sørgetog bragte det til Hvile ved Siden af Faderen, som det siden skulde følge fra Kirke til Kirke.

Magnus den godes Eftermand, Harald Haarderaade, fortsatte forgjængerens Byggevirksomhed. Olafskirken blev fuldført; men den paabegyndte Kongsgaard i Saurlid blev ombygget til en Kirke. Selv opførte Harald en Kongsgaard ovenfor Byen og nær denne Mariakirken (den ældre). Til denne Kongsgaard knytter sig Mindet om en af de sørgeligste Begivenheder i vort Fædrelands Historie: Einar Chambarstjælvers og hans Søn Eindrides Snigmord.

Efter at have fundet Helledøden ved Stanford Bro blev Harald begravet i den af ham opførte Mariakirke.

Fra hans Eftermands Olaf Kyrres Tid hidrører Kristkirken og Oprettelsen af det store Gilde, Myklegildet eller Korsgildet, hvis Formaal var at knytte Borgerne sammen og befordre gode Sæder. I Stedet for Lydbiskoper, hvis Virksomhed omfattede det hele Folk, traadte nu Biskoper med en fast afsluttet Virkefreds. En af disse, Udalbert, blev Biskop i Nidaros.

Da Olaf Kyrre døde, valgte Thrønderne hans Brodersøn Haakon Magnusson — Thoresfosstre kaldet — til Konge paa Østlandet; Olafs Søn Magnus blev derimod hyldet i Viken. Haakon Thoresfosstre blev meget afholdt af Thrønderne, og dertil bidrog det ikke lidet, at han ophævede flere forhadte Paalæg fra Alfvaldiden. Men ikke længe skulde Thrønderne glæde sig ved den folkekjære Konge. I Nidaros, hvor begge Konger var sammen Vinteren 1094—95, og hvor Magnus residerede i Kongsgaarden, medens Haakon tog ind i Skulegaarden, den af Olaf Haraldsson opførte Kongebolig, truede det med at komme til Brud mellem dem. Men da Thrønderne tog Parti for Kong Haakon, drev Stormen over, og Haakon drog opover til Oplandene. Sjorten Dage efter sin Afreise vendte han tilbage til Nidaros — for at lægges i Graven. Da Thrønderne i Trostøb mod Haakons Minde fulgte hans tidligere Mænd i et Opstandsforsøg mod Kong Magnus, blev de, efterat dette var fuet, straffede med at berøves de Rettebøder, som var dem givne af Kong Haakon.

Efterat Magnus Olafsson, der som bekjendt fik Tilnavnet Barfod, var falden paa et Tog mod Jærne, blev hans tre Sønner Eysteinn, Sigurd og Olaf tagne til Konger. Om Olaf, der paa Moders Side tilhørte en af Thrøndelagens mægtigste Slægter, er der ikke stort at sige. Sigurd, Jorsalfarerens kaldet, vandt stort Ry ved sit navnkundige Korsfarertog; Eysteinn derimod sad hjemme og passede Land og Rige og maa regnes for en af de ypperste Konger, vort Land over-

hovedet har havt. Selv den lovfærdigste øvede han Ret og Skjel mod alle, og Folket nød under hans Styre et Velvære, som det snart paa lange Tider skulde undvære. Han gjorde en fredelig Erobring, idet han ved Overtalelser alene formaaede Jemterne til at give sig under den norske Konge, og mellem Throndhjem og Jemtland knyttedes der nu et Baand, som fremdeles har sin Betydning, til Trods for, at det skulde slides efter noget over 500 Aars Forløb. Han betryggede ved Havneanlæg Skibsfarten paa Nidaros og ved Bygningen af Fjeldstuer Reiserne over Dovrefjeld, og Byen forskjønnede han ved at opføre en prægtig Stavkirke i Kongsgaarden. Han byggede ligeledes her mange og store Skibsnauft og derhos en Skude, der var en Efterligning af Olaf Tryggvesson's Skib Ormen lange. Han døde paa Hustad i Romsdalen 29de August 1122 og fandt sin Grav i Kaupangen. „Og deri er alle enige“, siger Sagaen, „at siden Kong Magnus den godes Død har der ikke ved nogen Mands Greste staaet saa mange Mænd saa sorgfulde som ved Kong Eysteins.“

Ogsaa Sigurd Jorsalfarer gjorde meget for Landets Opkomst. I Thrøndelagen skulde han imidlertid blive bedst kjendt ved den uretfærdige Sag, som han anlagde mod Lendermanden Sigurd Ranesson, og af hvilken han først skulde høste Hæder ved den smukke Udgang, han var ædelmodig nok til at give den. I hans Tid indførtes Tienden i Norge, og det siges udtrykkelig, at Biskop Udalberts Eftermand Simon var ham behjælpelig dermed.

Med Sigurd Jorsalfarers Bortgang begynder der et bedrøveligt Tidsrum i Norges Historie, som skulde vedvare i 110 Aar: Thrønstridighederne først mellem Sigurd Jorsalfarers Søn Magnus og Harald Gille, senere mellem denne sidste's Afkom indbyrdes og Ætlinger af Sigurds Datter Kristina.

Medens Landbefolkningen kun i ringe Grad berøres af disse Rivninger, maa Byerne ret som det er holde for, navnlig under Stridens sidste Episoder. For Byernes Vedkommende kan man derfor ogsaa kalde disse Kampe for virkelige Borgerkrige.

Under den Hvile, som indtræder, efterat Kampen ved Holmengraa har sikret Harald Gille's Sønner Rige's Throne, holdtes i Aaret 1152 i Nidaros et Kirke- og Rigsmøde, under hvilket Pave Eugenius III's Legat Kardinal Nikolaus Breakspear indsætter Stavangers Biskop Jon Byrgesson til Erkebiskop i Throndhjem og forordner, at der herefter skulde være en Erkebiskopstol ved Kristkirken i Nidaros, hvor den hellige Olaf hviler.

Fra dette Tidspunkt daterer sig et nyt Vendepunkt i Nidaros's Historie.

II.

Lad os engang, før vi gaar videre, faste et Blik paa Nidaros By og Omgivelser, saaledes som de fremester Tiderne maa have teet sig for de fremmede Pilgrime og andre Reisende, som kom herhen over Land eller ad Søveien. Saa knapt tilmaalte, som Kilderne til norrsk og i Særdeleshed nidarosiensisk Lokalhistorie i Middelalderen er, vil det være umuligt at give en selv tilnærmelsesvis rigtig Skildring, som kan passe paa et bestemt Tidspunkt. Vi er derfor henviste til at tage det, som det bedst kan falde: bestemme, hvad der kan bestemmes af Lokalteter, og herunder meddele, hvad der knytter sig til hvert enkelt Punkt af større historisk Betydning, og forresten sammensatte under et, hvad der ikke lader sig sige videre om.

For at begynde med Begyndelsen skal vi først se lidt paa de Veiliner, som satte Nidaros i forbindelse med Udenverdenen.

Fra Njøseggen førte der en Hovedvei op gennem Gudbrandsdalen til Dovre, hvorfra en Arm bøiede af nedgennem Bjørnkleven til Romsdalen, medens Hovedgrenen fortsatte videre mod Nord over Dovres Fjeldryg til Opdal samt over Opdalsfjogen til Rennebu, hvor den spaltede sig i to Veie. Den ene gik ned gennem Orklas Dalføre, den anden gennem Guldalen.

En anden forbindelsesline gik gennem Østerdalen, ad hvilken Pilgrime fra Sverige og sydlige Lande søgte til Nidaros.

En tredie Veie gik gennem Herjeaadalen og Jemtland og videre over Sulffjeldet gennem Værdalen.

Medens de Reisende fra først af havde været henvist til den private Gæstfrihed, blev der efterhaanden, som Pilgrimsfærderne til Nidaros tog Opsving, langs disse Veie opført Hospitier, der underholdtes af Erkebispstolen, Kapitlerne og Klostrene. Om disse har vi dog ikke stort andet Bessed, end vi kan faa af Gaards- og andre Stedsnavne. Kun to saadanne bevarede til forrige Aarhundrede paa Gaardene Gryting og Rolstad i Fron.

Noget mere kjender vi til de Fjeldstuer (sáluhus, sálustofur), som var anlagte paa Fjeldovergangene. Medens de Herberger, som fandtes paa Jemtlandsfjeldet, synes at være af temmelig gammel Datum, hidrører Fjeldstuerne paa Dovrefjeld fra den ældre Eysteins Magnussøns Tid.

Paa disse forskellige Veie udfoldede der sig hvert Aar, naar Olafsmessen stundede til, et merkeligt Liv, naar Pilgrimene under

Sang og Paakaldelser nærmede sig Nidaros for at gjøre Bod ved St. Olafs Helligdom.

Om disse Pilgrimsfærder, der foregik tildels fra fjernt bortliggende Lande, har man flere Beretninger.

Adam af Bremen skrev noget over en Menneskealder efter Kong Olafs Fald, at der baade tillands og tilvands strømmede folk til „Trondennis“ fra fjerne Egne, „Nordmænd, Svenske, Gøter, Sember, Danske og Slaver.“

Ogsaa i Sagnene fra begge Sider af Rigsgrændsen, i Østerdalen, Trysil, Vermland og Herjeaadalen mindes disse Reiser til Nidaros.

„Ved Gaarden Akre i Nre Rendalen“, skriver J. B. Bull, „fire og tyve Mil fra Kristiania og fire og tyve Mil fra Throndhjem, staar en høi Sten, mosgraa og med et grovt indhugget ML (1050). Det er et ældgammelt Veimerke, som fortæller os, at her var det midtveis mellem Oslo og Nidaros. Tor vi tro Stenens Skrift, saa er den reist tyve Aar efter Olaf den helliges Fald. Det var Pilgrimsfærderne til St. Olafs Lig, som allerede da tog sin Begyndelse . . . fra Danmark og Sverige kom en Strøm langs Klaraelv, blev standset af Samundsjøen, bøiede af gennem Sølensfjeldenes brede Skard ned i Rendalen ved Akre og fulgte derfra Hovedstrømmen videre mod Nidaros. Længe har man undret paa, hvorfor Veien gennem Sølensskardet var saa bred og sterkt, dobbelt saa bred, som nogen Sætervei. Nu ved man, at Pilgrimenes Fødder gennem Aarhundreder har slidt Rendalsfjeldenes Vidder.“

Og mange saadanne Sagn om Pilgrimenes Færd op gennem Dalene lever endnu paa Folkets Læber.

En Mils Veie fra Nidaros mødtes alle de Veie, som fra det søndenfjeldske førte til St. Olafs Stad. Og naar man kommer høiere op, og Udsigten aabner sig, fortrylles man rent ved det Syn, som her frembyder sig. I Baggrunden ligger Hindereimsfjeldene med sine Klimper, Heier og Høider, der veksler mellem 1400 og 2000 Fod, i en disig Blaaning selv den hedeste Sommerdag og stænger Udsigten mod Nord. Lader man Øiet gaa over den brede Fjord i den Retning, den aabner sig indefter, havde man omtrent i samme Synslinie Nidarholm og Tuterøen, hvis Klostre dengang stod i sin fulde Velmagt. Men nede paa Sletten, som udbreder sig under Stenbjergets Fod, flyder Uidvelven i sit stille Løb for med en stor Bugtning at omslutte den Stad, som var de trætte Pilgrimes Maal. „Det er saa fagert i Throndhjem at hvile“, lyder Omkvædet paa en af Olafs-

vise: — det er en Gjenklang af de samme følelser, som hos Pilgrimene udtalte sig i det Navn, de gav den Høide, hvorfra de fik Maalet i Sigte: de kaldte den *feginsbrekka* d. e. Glædens Bakke.

Saa stiger man videre nedad, passerer Snippen af den store Bymark, som var Byens Almending, og Jlevolden, der oprindeligt var Kongens Almending, men annekteret af Erkebiskopen til Brug for omfattende Stiftelser, og hvis Omstændighederne tillader det, drager man gennem den forskansning, som gik over Tangen mellem Jlen og Halvøen, gennem „Geilar“ (Geilann, nu Kongens Gade) ind i Byen.

*

Skjønt Nidaros gennem en større Del af Middelalderen ved Siden af at være Erkebiskopens Sæde tillige var Rigets Hovedstad, var den hverken af Omfang — Bymarken fraregnet — eller af folketal nogen betydelig By. Der er neppe nogensomhelst Grund til at tro, at Byen indtog stort mere end en fjerdepart af det Omraade, den egentlige By nu indtager, og det samlede folketal tør derfor neppe have overstegit 2—2500 Individider.

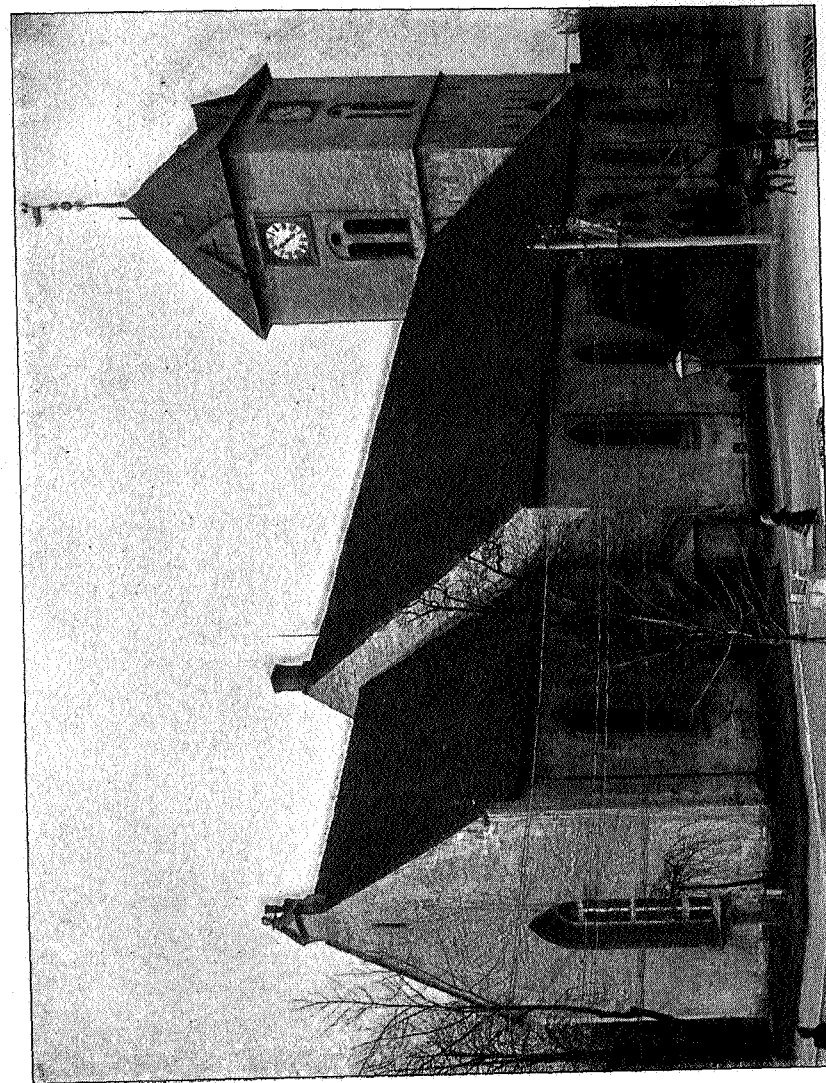
Alligevel maa den have frembudt et meget stateligt og imponerende Udseende i denne sin Velmagtsstid, navnlig ved de mange og prægtige Bygninger, som efterhaanden reiste sig her.

Som Erkebiskopens Sæde maatte Nidaros, som man kan tænke sig, i høiere Grad end nogen anden By i Landet, være udstyret med Kirker og Kapeller. Dengang den bergenske Kancellist Absalon Pedersøn Beyer forfattede sin Norges Beskrivelse, angav Sagnet Kirkerne Antal her i Middelalderen til 50. Men denne Tradition har ingen Hjemmel for sig. Paa en og samme Tid har Byen neppe haft mere end 16 Kirker; — endda maa da de to Klostre, der befandt sig indenfor Byens Omraade, medtages. Men af smaa Kapeller, som vi ikke kjender noget til, kan der nok have været adskillige.

Foruden Kristkirken, hvis Historie vil blive leveret af en anden Haand, fandtes der i Middelalderen følgende Kirker i Nidaros:

1. Den ældre Klemenskirke, som af Olaf Trygvesson opførtes i Slutningen af 997, laa ovenfor Skipakroen; det var en Stavkirke og brændte i Maret 1015.

2. Den yngre Klemenskirke opførtes 1016 af Kong Olaf Haraldson og var sandsynligvis ogsaa af Træ. Til denne skænkede Kongen Klokkeren Glad. Paa Høialteret blev Kongens Lig hensat i den nærmeste Tid efter dets Optagelse af Jorden, og Magnus den gode var ligeledes begravet her, indtil de begge overflyttedes til Olafs-



Rekonstrueret af Dr. Dr. H. H. G. G.

Vor Frue Kirke.

Rekonstrueret af G. O. O. O.

kirken. Klemenskirken blev senere Sogneskirke og omtales som saadan 1293. Den fandtes endnu omkring Aar 1380.

3. I den af Kong Magnus den gode opførte Kongsgaard ved Saurlid paabegyndtes Bygningen af en Stenhal, der af Harald Haarderaade forandredes til en Kirke, som viedes til Gregorius og siden blev en Sogneskirke.

4. Magnus den gode begyndte ogsaa Opførelsen af Olafskirken, der blev fuldendt af Harald Haarderaade. Hid flyttedes da Olaf den helliges og Magnus den godes Lig fra Klemenskirken, ligesom ogsaa Einar Chambarstjælver og hans Søn Eindride her fandt sit sidste Hvilested. Kirken blev senere Klosterkirke for Graabrødrene og brændte 1531 med Byen.

5. Harald Haarderaade byggede Mariakirken oppe paa Mælen, ikke langt fra det Sted, hvor Olaf den hellige havde været jordet den første Vinter. Her blev ogsaa Harald selv begravet. Men i Slutningen af 1170-Aarene lod Erkebiskop Eysteinn denne Kirke, som var meget solid bygget, flytte over til Elgesæter, og Haralds Lig fulgte da med den.

6. I Olaf Kyrres Tid byggede Byens Gildebrødre Margretakirken. Den var opført af Sten, og i dens Dagtaarn hang Stadens Stormfloffe Bøjar-Bot (Byens Pryd).

7. Kong Eysteinn Magnussøn den ældre opførte i Kongsgaarden en prægtig udstyret Stavkirke, der indviedes til den hellige Mikolaus.

8. Mariakirken, opført af Erkebiskop Eysteinn, efterat den ældre Kirke af samme Navn var flyttet over til Elgesæter, staaer fremdeles — men forandret og udvidet i nyere Tider — og benævnes nu Vorfrue Kirke.

9. Korskirken var opført før Aaret 1200, brændte i Branden 1531 og blev nedbrudt før 1578.

I Byloven nævnes følgende Kirker:

10. Martenskirken. 11. Alle Helgens Kirke. 12. Benediktiskirken.

Ellers fjendes

13. Andreaskirken. 14. Peterskirken. 15. Johannes eller Jons Kirke. 16. Apostelkirken.

Endelig nævnes i annalistiske Optegnelser 17. Mikaeliskirken.

Fra Kirkerne gaar vi over til at omtale de Klostre, som i Middelalderen skjød op dels i selve Byen, dels i dens umiddelbare Nærhed, dels i et Par Miles Omkreds fra denne.

Det ældste af disse Klostre var Holms eller Vidarholms Kloster, og var helliget det okcidentalske Munkesvæsens Stifter, St. Benedikt, og Martyren St. Laurentius og beboedes af Munkte af Benediktiner- eller lunyacenser-Ordenen.

Det næstældste af Klostrene var det paa Østfiden af Nidelven, og overfor Vidaros, liggende Bakke Nonnekloster, der første Gang nævnes ved Midten af det 12te Aarhundrede. Det tilhørte Benediktinerordenen og stod under umiddelbart Tilsyn af Erkebiskopen, som visiterede klosteret hvert Aars 27de December. Til Klosters Jordegods hørte et gamle Jarlesæde Lade. Efter Reformationen fik Klosteret en verdslig Forstander; men Nonnerne blev fremdeles boende her, og den første Abbedisse, fru Benedikte Jonsdatter, afgik ifølge annalistiske Oplysninger først den 5te August 1561 ved Døden. Tre Aar efter (1564) blev klosteret, der laa paa Gaarden Bakkens Grund, ødelagt af Svenskerne.

Elgesæter eller (mindre rigtigt) Helgesæter Kloster laa ligeledes paa den anden Side af Elven, sydvest for Kristkirken. Det blev stiftet i 1182 af Erkebiskop Eysteinn for regulære Kanniker af Augustinerordenen. Hid flyttedes som ovenfor omtalt den ældre Maria kirke ved Harald Haarderaades Tid. Klosteret stod i nærmeste Afhængighed af Erkebiskopen, som visiterede her 26de December. Næst fjendt blev Klosteret derigjennem, at det skulde blive Skuepladsen for Slutningen paa de norske Thronstridigheder i Aaret 1240, da Hertug Eirik her blev nedhugget. Ved denne Leilighed blev Klosteret afbrændt, og gjenopførtes af Kong Haakon Haakonsen. I det mindste en Gang senere led det af Ildsvaade. Efter Reformationen var Klosteret i Tid Bispegaard, men blev senere Uolsgaard for Lensherren. I 1564 blev Klosteret ødelagt af Svenskerne.

I selve Byen fandtes der et Dominikaner- og et Franciskaner-kloster, begge fra det 13de Aarhundrede.

Det første af disse nævnes i Aaret 1240 i forbindelse med de Lovgivelser, som var knyttede til Hertug Skules Bortgang fra Skuepladsen. Skjønt Prædikebrødrene — som Dominikanerne hertilands kaldtes — af og til synes at have staaet paa spændt Fod med de norske Erkebiskoper, blev flere af Munkene benyttede ved vigtige Leiligheder. Klosteret var den eneste geistlige Stiftelse, som undgik den store Brand i 1531.

Franciskanerklosteret — eller Graabrødrøklostret — var ubetydeligt og nævnes ikke ofte. I Begyndelsen af det 14de Aarhundrede blev den ene af Byens Sognekirker, Olafskirken, knyttet til Klosteret.

Det synes at være opløst allerede før Reformationstiden, muligens efter Branden i 1531.

Blandt de øvrige throndhjemiske Klostre kan nævnes Tuterøens og Reins Nonnekloster; men de er vor Fremstilling uvedkommende.

I forbindelse med de geistlige Institutioner og i nærmeste Sammenhæng med disse stod Hospitalerne, af hvilke der i Middelalderen fandtes flere i Vidaros.

Det ældste af dem, som laa under Kristkirken og i Nærheden af denne, eksisterede allerede i den sidste Halvdel af det 12te Aarhundrede; men naar og af hvem det er anlagt, findes ikke oplyst. Dette Hospital, som var det ældste i Norge, var et Sygehus og i den senere Tid tillige en Pleieanstalt for Spedalske. Det havde sin egen Prest og selvfølgelig ogsaa et Kapel eller en Kirke. Det synes at være nedlagt en god Stund før Reformationen.

Henimod Slutningen af det 13de Aarhundrede fik Vidaros paa Erkebiskop Jon Raudes Foranstaltning to nye milde Stiftelser, begge liggende paa Jlevolden. Af disse, som man har antaget udgjorde en fællestiftelse, var den ene Pleieanstalt for fattige Mænd, den anden et Maria-hospital for fattige Kvinder. Opsørelsen af disse var i Virkeligheden et Overgreb af Erkebiskopen, da de blev byggede paa en Statsalmanning, uden at Kongens Tilladelse først var bleven indhentet. Men da de først stod der, negtede Kong Magnus Lagabøter heller ikke sit Samtykke til, at de maatte blive staaende og underlægges Erkebiskopen.

I Erkebiskop Arne Vades Testament fra Midten af det 14de Aarhundrede nævnes ogsaa et Kvindehospital ved Maria kirken. Man har — skjønt efter min Opfatning aldeles uden Grund — villet anse det for det samme som det nævnte Hospital paa Jlevolden.

Midt imellem geistlige og verdslige Institutioner staar Gilderne, hvoraf Vidaros ialfald har haft et, Korsgildet eller Munkegildet, oprettet i Olaf Kyrres Tid. I dettes Skaale holdtes ifølge Byloven Lagthinget. I forbindelse med dette Gilde stod Maria kirken, i hvis Taarn Dag holdtes, og Stormfloffen hang.

Om Haandverksgilder i Vidaros har man ingen Underretning. Naar vi vil betragte de Bygninger, som omtales i Sagaerne og andre Kilder, og som ikke udelukkende er bestemte til gudeligt Brug, ligger det nærmest at omtale de Kongsgaarde, som i Tidernes Løb havde reist sig der i Byen.

De har været tre — eller rettere sagt fire — i Tallet. Throndhjem i Fortid og Nutid.

Den ældste af disse Gaarde blev bygget sammen med den første Klemenskirke i Aaret 997 af Olaf Trygvesson og laa i Nærheden af Skipakrof. Det var en Træbygning, som sammen med det øvrige Byanlæg blev affødet af Svein Jarl i Aaret 1015.

Sandsynligvis paa den samme Tomt laa den Kongsgaard og Kirke, som Olaf Haraldsøn det følgende Aar lod opføre. Om den første heder det udtryffeligt, at den var af Træ, at den havde Hirdstue med Dør i begge Ender, en stor Skaale, hvor Hirdmændene havde Soverum, og en stor Stue, hvori Hirdstevner holdtes. Denne Gaard blev af Olaf Kyrr skjænket Skule, Ungelsachseren Coste Jarls Søn, og førte senere hen Navnet Skulegaarden.

Da Bebyggelsen blev for tæt omkring Skipakrof, besluttede Magnus den gode sig til at bygge en ny Kongsgaard i Nærheden af Saurlid, hvor han paa samme Tid lagde Grunden til Olafskirken. Da han døde, før Kongsgaarden var færdig, blev den af hans Eftermand fuldført, dog saaledes, at den nu indrettedes til en Kirke (Gregoriuskirken).

I Stedet for det saaledes forladte Anlæg byggede Harald Haarderaade en ny Kongsgaard, som maa være taget i Brug allerede i den første Halvdel af 1050-Aarene. Af Gaardens Huse nævnes en Bygning paa to Stokverk og forsynet med Loftsvaler og en Maalstue. I den følgende Tid opførte Eysteinn Magnussøn den ældre den smukke Stadkirke, som var indviet til den hellige Nikolaus, og i Haakon Haakonsøns Tid byggedes ligeledes her et Kapel og en Træhal. Kongsgaarden var i Brug endnu i 1454, men strøg sandsynligvis med i Storbranden 5te Mai 1531.

En anden prægtig Bygning var Erkebiskopgaarden, der nævnes første Gang 1178, men sandsynligvis hidrører fra Tiden omkring 1152. Den findes for en stor Del fremdeles bevaret i Kongsgaarden i Throndhjem.

Til Kannikernes Residenser, som oftere nævnes, skal vi senere komme tilbage.

Af private Gaarde, der som sædvanlig har Navn efter en af sine første Eiere, kjender man ikke ret mange i det gamle Vidaros; men de, som findes omtalte, bevarede stundom sine Navne langt ned i Tiden. I Sagaer, Love og andre Kilder forekommer følgende:

Bassen (1332), Bergsveinsgaarden eller Bergsvein Pipas Gaard (Byordningen og endnu 1631), Bjarnegaard (1520), Bratten (1342 og senere), Erlandsgaard (1371—81), Grjot ved Korskirken (1300), Gudrifsgaard (1434), Gudrungaard (Beg. af 15de Aarh.), Haavards-

gaard ved Korsbrødregaard (1311 og 1416), Horn (1328 og 1520), Karlsgaard (Beg. af 15de Aarh.), Ketilsgaard (1307), Krumfen eller Klunfen (1290, 1344 og Beg. af 15de Aarh.), Kvønnathoresgaard (1328), Sadelmagergaarden (1352), Sigurd Svardages Gaard (Beg. af 12de Aarh. og senere), Skaftegaard eller Skottegaard (1520 og 1668), Skervaldsgaard (1370), Skjolgen (1327), Solvorgaarden (Beg. af 15de Aarh.), Sopen ved Langstrædet (1345 og oftere), Steingard (1333 og 1348), Strutsgaard eller Stutsgaard (1426 og 1532), Strumpagaard (1311), Tannagaard (1328) og Øren (1520 og 1621).

Ved at gennemgaa Skattemandtallene vil man finde en hel Række andre Gaardsnavne — saavidt jeg kan se, næsten ligesaa mange, som ovenfor er anført — der tydelig peger hen paa middelalderlig Oprindelse; men til disse kan der her ikke tages Hensyn, skjønt det er tydeligt, at en og anden af Veiterne, som har været kjendte endnu for et Par Mennefsaldrer tilbage, har faaet Navn efter dem.

Som en Eiendommelighed kan anføres, at der paa en enkelt Undtagelse nær i forbindelse med disse Gaardsnavne ikke forekommer en eneste Oplysning, hvoraf der kan sluttet noget om Husenes Bygningsmaade.

Af andre Lokalteter, som nævnes, kan merkes Skipakrof, en Indskjæring af Elven, kort overfor dens Øs, og Saurlid, et Bakkeheld, et Stykke længere oppe; det kaldtes senere Olafslid.

Af Fæstningsværker havde Vidaros flere; disse omtales i forbindelse med Byens Krigshistorie, hvorfor de her blot skal nævnes.

Oppe i Steinbjerget laa Borgen Sion oppe paa en næsten utilgængelig Bergknaus; ligeover den laa en anden Knaus, der nuomstunder kaldes Blyberget — Blideberget? — og vistnok ogsaa var befæstet.

Over Halsen, der forbinder Jlevolden med den Halvø, hvorpaa Byen er beliggende, gif der Befæstning sandsynligvis af Træ.

Ogsaa i selve Byen nævnes fra Tid til anden forskjellige mindre Anlæg, der dog neppe har havt større Betydning.

— Vidaros var anlagt efter den samme Plan, som sees at være fulgt ved Anlægget af de norske Byer i Almindelighed. Hovedgaderne løb i parallel Linie med Bryggerækken, og denne var bygget ud i Vandet langsmed den Side af Havnen, som vendte mod Byen. Disse Gader blev afbrudte hist og her af Almenninger eller Tvergader, som dannede forbindelsen mellem Bryggerne og de øvre Dele af Byen, og Veiter, der var smale Passager mellem de enkelte Gaarde. Desuden kunde

man fra Bryggen af gaa gjennem hvert Gaardsrum til Gaden paa den modsatte Side.

Langs Elven — der hele Middelalderen igjennem og senere hen var Byens eneste Havn — gik der en Række Brygger, der var forsynede med Svaler af tre Alens Bredde, saaledes at der fremkom en Gang, ad hvilken man kunde gaa langs Bryggernes Tverender. En Levning af denne Tids Bygningsstik har man endnu den Dag idag i Throndhjem i de saakaldte fladbrygger.

Den Gade, som gik parallel med Bryggerrækken, var Kaupmannastræti, Kjøbmandsstrædet, der i sin nedre Del faldt nærmest sammen med den nuværende Krambodgade, men fortsatte saa i et temmelig bugtet Løb opover til Nærheden af den nuværende Bybro.

Paa den Strækning, som denne Gade gjennemfar, havde man nede ved Skipakroen den ældste Kongsgaard og Klemenskirken, Olafskirken, Minoriterklosteret (Graabrøderklosteret) ved Olafslid (Saurlid) og Korskirken. Olafskirkens Sokkel sees fremdeles paa Gamle Raadstusens Tomt.

Parallelt med Kaupmannastræti gik Langstræti, (Langstrædet) der tildels faldt sammen med den nuværende Apothekervej. Den begyndte ved Øren og gik opover til Almenningen ved Harald Haarderaades Kongsgaard, strax ovenfor den nuværende Bybro.

Paa Strækningen langs denne Gade havde man Gregoriuskirken, den yngre Mariakirke, Johannes- eller Jonskirken, Benediktiskirken og Allehelgenskirke.

Paa sin Fortsættelse berørte den Harald Haarderaades Kongsgaard, der laa paa det nuværende Marineetablissements Grund, og løb sydover mellem denne og Erkebispergaarden, hvorpaa den svingede over Kannikebroen, som førte over til Elgefæter Kloster.

Ket op for Kannikebroen paa Vest siden af Kristkirkegaarden gik Kannikeveien eller Kannikestrædet, der synes at være bleven reguleret i Aaret 1311 og havde Navn efter Korsbrødrenes Gaarde, der her laa samlede.

Vestenfor Langstræti gik Nordre Stræde og Geilann, Øvre Stræde og Vestre Stræde.

Uf Almenninger har man paa Strækningen mellem Skipakroen og Kongsgaarden flere, der fremdeles tydelig kan spores i de eksisterende Tvergader fra nyere Tid.

Til de topografiske forhold udenfor den egentlige By og Bebyggelsen af Strækningen paa begge Sider af Geilann — Kalvskindet og Løkkerne — har vi kun liden Kjendskab.

Sandsynligvis har Marteinskirken ligget paa Stiftsgaardens Grund og Apostelkirken paa Hospitalskirkens Tomt.

Øren var oprindelig Benævnelsen paa hele Strækningen langs Fjorden mellem Elvemundingen i Øst og Halsen mod Jlevolden i Vest, og det lader sig i Virkeligheden ikke med Bestemthed afgjøre, hvor Pladsen for Ørething er at søge. Rimeligheden taler for, at Thingpladsen er rykket vestover, efter hvert som Bebyggelsen stred frem.

Fra Olaf Kyrrs Tid, da Byen fik sit Gilde, blev Øren delt, saaledes at der opstod en østre Øre (Bratøren), Gildewangen og den vestlige Øre. Paa den sidste holdtes Ørething, her var vistnok ogsaa Ketterstedet (Ravnkloa?), og ved Graven (den nederste Del af nuværende Prinsens Gade) synes der at have været ialfald til sine Tider et eller andet Virke, en Valslyng eller lign. til forsvar mod Landgangsforseg af Fiender.

*

Throndhjem var endnu for en Menneskealder siden, hvad Vidaros stedse var, en „kirkestille“ By.

Men naar Olafsdagen nærmede sig, maa der her have udfoldet sig et Liv og en Rørelse, som man neppe skulde have fundet Mage til i Byer med en ganske anden Handel og Omsætning, end Vidaros dengang havde.

Olafsvafe eller Aftenen den 28de Juli samledes de fremmede Pilgrime i Kristkirken. De utallige Kjerter, som man havde medbragt som Gave til Helgenen, kastede et festligt Lys over den mandtætte Skare, som strømmede ind gennem Vestportalen for at tilbringe Natten under Bøn og Paakaldelse. Og i Nattens Løb steg Sangen opad i en tusindstemmig Hymne til St. Olafs Pris. Presterne messede, Korene, svarede, og Mængden lyttede andagtsstemt til, medens Orgelets Toner brusede under de høie Hvælvinger.

Den næste Formiddag fandt Hovedgudstjenesten Sted, og Pilgrimene forsamlede sig for at overvære denne.

Skaren hølger atter ind i Kirken, hvor Orgelets Toner og Basunrøsten toner den imøde endnu sterkere end den foregaaende Dag. Ledtaget af sine Tjenere træder Erkebiskopen frem foran Høialteret, og Kannikerne indtager sine Pladse i Koret. Atter bruser Tonestrommen, og Koret istemmer Indgangshymnen: Gaudeamus — Lader os glædes.

Dermed tager Messen sin Begyndelse.

„I det høitidelige Øieblik, da Erkebiskopen opløster Hostien, og Forsamlingen falder paa Kne for at tilbede den, gaar der som et elektrisk Stød gennem Kirken, flere synes at erfare Hellig-Olafs miskundelige Nærværelse gennem Røgelseduften, der fylder Rummet, mange Krøblinger føler sig ligesom gennemstrømmede af en overnaturlig Kraft og henslænger sine Krykker, medens de omkringstaaende i taus Beundring priser den mægtige Helgen for dette nye Under.*)“

Efterat Messerne var tilende, foregik den store Procession. Foran gik Erkebiskopen med sine Kanniker og Prester, omgivne af Klerker, som bar brændende Vøgllys, Kors, Kalfe, Monstranser, Processionsstave o. lign.

Dengang Peder Clausson skrev sin Norges Beskrivelse, raadførte han sig i et og alt, hvad der angik thronhjemske forhold med Thronderen Jon Simonsson, der rimeligvis har været Øienvidne til Processionerne i deres sidste Dage. Det er vistnok med denne som Hjemmel han skildrer Dagens fornemste Optrin paa følgende Maade:

„Og naar Erkebispnen gik i Proces og lod bære St. Olafs Skrin omkring, da havde han en Korfaabe paa af gyldne Stykker og paa Ryggen et Billede af Gud, efter som man maler den hellige Trefoldigheds Lignelse. St. Olafs Skrin var indlukt i tvende Trækister, den ene udenpaa om den anden, og den yderste overtækt med Guld og Sølv, hvilken Kiste 60 Mand skulde bære i Processen, og Kisterne omhængte med smaa Poser, som man lagde Offeret i, og ovenpaa Kisten stod Poenitentiarius og udraabte Davens Afslad til dem, som ofrede, og fik de stundom 4 eller 5000 Mark Sølv paa en Dag.“

Idet de deltagende Geistlige istemte latinske Hymner til Hellig-Olafs Pris, bares hans Kiste nedgjennem Kirken og ud af den vestlige Portal, medens Mængden fulgte langsomt efter. Hver Gang, Kisten sattes ned, trængte de bodfærdige Pilgrime sig frem for at berøre det. Var Stimmelen for sterk til, at man kunde slippe frem, nøiedes man med at opsende Bønner fra det Sted, hvor den sidst havde staaet. Hvilken Kraft disse Bønner troedes at have, kan man bedst slutte af en Ntring i en gammel norsk Prædikensamling, hvor det heder, at det vilde overgaa ens Kræfter at berette om alle de Underverker, som Gud har gjort og fremdeles gjør for Kong Olafs Hæders og Værdigheds Skyld.

*) U. Chr. Bang, Den norske Kirke under Katholicismen, S. 265 f.



Efter Originaltegning af A. Bloch, Christiania.

Reproduceret af Dr. Brunstow, Christiania.

Procession ved Olafsmessen i Domkirken i Middelalderen.

Festlighederne varede fra 28de Juli til 3die August — Måndagen for Kong Olafs Optagelse af Graven —; da brød Pilgrimene op for at drage hjemover igjen eller til et andet Valfartssted.

III.

Man har med Rette antaget, at Nidaros i Middelalderen naaede sin største Høide ved Aar 1300.

Men allerede tidligere er der mangt og meget, som tyder hen paa, at en Forfaldets og Nedgangens Tid er indtraadt.

Det siger sig selv, at de voldsomme Rivninger, som fandt Sted mellem Kongemagt og Hierarki, ikke skulde baade en By, hvis Interesser jo først og fremst var knyttet til Erkesædet, og i endda høiere Grad maatte den vel blive sat tilbage derigjennem, at der ved denne Tid opstod Splid inden Stedets Geistlighed.

Hertil kommer ogsaa forskellige andre forhold, som imidlertid her af Hensyn til Pladsen nærmest alene kan antydes.

I Aaret 1282 hjemstøgte Byen ifølge islandske Aunaler af en større Jldsvaade. Vi kan dog ikke se, hvilken Del af Byen den hjemstøgte eller Odelæggelsens hele Omfang.

Tretten Aar efter — i 1295 — meldes der om en ny Brand, af hvilken Erkebispergaardens Haller hjemstøgte.

Dernæst kommer Kristkirkens Brand 1328.

Og efter et kort Spand af Tid følger saa den ene Ulykke paa den anden.

Ifølge annalistiske Optegnelser blev ved Vinternatstid 1344 en stor Del af Byen tilligemed St. Mikael's Kirke ødelagt af Jldsvaade.

Det næste Aar i September Maaned indtræffer „Hagavassaldet“ i Horg i Guldalen, hvorved Gulelven ødelægger 48 Gaarde og henved 500 Mennekeliv gaar tilspilde.

Saa har vi den store Landfarfot, „Mandedøden“ eller „den sorte Død“. Denne forfærdelige Landeplage, der først optraadte i Bergen om Sommeren, naaede i Slutningen af September sandsynligvis ad Søveien til Nidaros, hvor den allerede i Midten af Oktober har naaet sit Høidepunkt.

Her døde Erkebiskopen Arne Vade den 13de Oktober, og kort efter var hele det mægtige Kammikollegium borttrykket paa en enkelt Korsbroder nær.

Hvor stor forvirringen i Byen maa have været, fremgaar bedst deraf, at samme Dag, Erkebiskopen døde, opsatte en af Korsbrødrene sit Testament, hvori han betænkte Erkebiskopen med en Gave uden at ane, at denne enten allerede var død eller droges med Døden.

Efter Mandedøden var det den eneste tiloversblevne Kammik Lodin Thoresen alene, som maatte vælge den nye Erkebiskop. Hans Valg faldt paa Abbed Olaf af Nidarholm, der i November 1350 fik Stadfæstelse paa sit Valg af Paven i Avignon.

Det følgende Aar holdt den nye Erkebiskop et Provinciaalkoncilium i Nidaros for at bringe Orden i de gennem Landeplagen forstyrrede Kirkeforhold. I en af de her fattede Bestemmelser heder det: „Da desværre Mangelen paa Geistlige i disse Tider medfører, at der til Sjælsørgere ofte antages enfoldige og uvidende Personer, paalægges det de overordnede Prester at undervise disse yngre i deres Tjenesteplichter og især om Messens Orden, om Daaben, om de døendes sidste Salvelse, om Begravelse m. m. samt stiftlig overhøre dem i disse Ting.“

Ogsaa andre Vidnesbyrd tyder hen paa, at Mandedøden maa have ryddet sterkt op blandt den pligttro Geistlighed, hvis Stilling i fortrinlig Grad udsatte den for Smitten.

Med Mandedøden var Kastele Augustinerkloster bragt sin Oplosning nær; men Erkebiskop Olaf erklærede 1354, at han hverken havde læge eller lærde Mænd at afgive for at faa det bragt paa fode igjen.

Ogsaa mange verdslige Høvdinger og Stormænd blev bortrevne af Farsoten, der maa have indjaget Skræk i vide Kredse. Saaledes fandt Kong Magnus Eriksøn sig opfordret til at foretage en Pilgrimsfærd til Nidaros, ledsaget af sin Dronning Blanka og sine to Sønner Erik og Haakon. Det tør dog være tvivlsomt, om det ikke vel saa meget var en Flugt fra Stockholm, som Pesten nærmede sig, som en Andagtsfærd.

Om den Sot, som i Aaret 1356 herjede Bergen, naaede Nidaros, kan ikke sees; men i 1360 hjemføgtes Nidaros som det øvrige Norden af en ny Farsot, kaldet den lille Mandedød eller BARNEDØDEN (Børnekopperne?)

Endelig skulde i 1371 en tredje Drepsot hjemføge Landet.

Hvor sterkt disse Farsoter har herjet Nidaros's Erkebispedømme, kan sluttes af en Erklæring, som Erkebiskop Trond Gardarsøn streg

efter den sidste Hjemføgelse afgav. Den gaar ud paa, at der i Erkestiftet, hvor der ellers pleiede at være 300 Prester, ikke var mere end 40 tilbage. Han saa sig derfor nødt til at udvirke pavelig Tilladelse til at indvie til Prester 20 uægte Sønner af Lægfolk og 10 Prestesønner.

Det siger sig selv, at denne sterke Oprydning maa have lamslaaet alle forhold i en Trakt, hvor alt allerede tidligere befandt sig i Nedgang. Af Nslaf Bolts Jordebog ser vi da ogsaa, at en betydelig Nedgang i Erkestolens Indtægter maa have fundet Sted, idet mange Gaarde bortbygledes for en mindre Afgift end Skylden angives. At selve Byens folketal maa være bleven meget sterkt reduceret, er noget, som siger sig selv. Bestandig naar Pest eller Farsot i denne Tid — hvad der forøvrigt ogsaa var Tilfældet endnu i Aarhundreder bagefter — hjemsogte en By, strøg der saa mange Menneskeliv med, at vi nuomstunder ikke formaar at danne os Forestilling om Ødelæggelsernes Omfang, hvor meget man end tager Fantasiaen til Hjælp.

I den følgende Tid kan vi merke, hvorledes tyske Handelsmænd og Haandverkere har udstrakt sin Indflydelse til Nidaros, takket være den uheldige Udgang paa den Krig, som Haakon VI havde ført med Hansæaterne. I 1376 hører vi saaledes, at de tyske Skomagere i Nidaros i Gaarden Krunklen har været med paa at dræbe en HansPanne. De blev for dette vistnok idømte en Bøde paa 44 Mark, brændt Solv, men fik til Gjengjæld Tilladelse til at sælge sit Arbejde udenfor Byen, ja fritoges snart efter endog for den besværlige Pligt at gaa Daabengang, d. v. s. for Fremmøde ved de aarlige Daabenthing, hvor hver Mands Daaben skulde underkastes Estersyn.

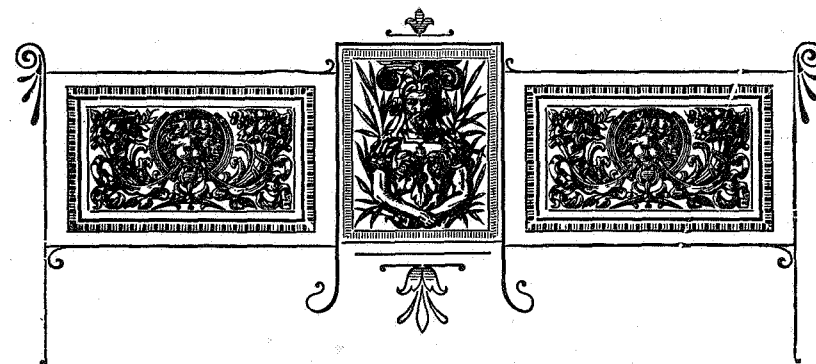
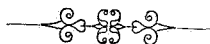
Ogsaa en Statutsamling, som Nidaros Bymænd ved denne Tid vedtog, peger tydelig i Retning af, hvorledes Hansæaterne her maa have faaet Indpas, og selv om denne her ikke paa langt nær skulde blive af saadan Betydning som i andre norske Byer, siger det dog sig selv, at den skulde affatte merkbare Spor saavel i Befolkningens Foretagsomhed som i dens Moral.

Kun faa og lidet merkkelige er de Begivenheder, som her kan medtages af Nidaros's Historie i det 15de Aarhundrede.

De kongelige Besøg blev saaledes sjældnere og sjældnere. Kong Olaf Haakonsøn blev i 1381 hylbet paa Ørething og der lever Sagn om Dronning Margretes Færd over Dovrefjeld. Men alene Karl Knutssøn Bonde, Kong Kristian I og Kong Hans sees at have ladet sig krone her, de to første i 1449 og 1450, den sidste i 1483.

Forøvrigt modtager man fra Tid til Tid Indtrykket af en stærkere og stærkere Tilbagegang. De fleste af de Kirker, som Byen i sin Velmagtstid havde at opvise, var henimod Reformationen fuldstændig forspundne.

Naar det derfor i annalistiske Optegnelser fortælles, at Byen „fredag næst efter Korsmesse“ 1531 blev ødelagt af en Jldsvaade, som „lagde Domkirken og alle Kirkerne og Klostrene uden Sortebrødre-Kloster“ i Aske, saa vil det med andre Ord sige — hvad andre Optegnelser ogsaa udtrykkelig udtaler — at Ulykken af Guds-huse og geistlige Stiftelser omfattede Domkirken, Vor frue Kirke, Korskirken og Graabrødre-Kloster.



Af Trondhjems frigshistorie i middelalderen

ved

Dr. A. Næder.

Harald Haardraade og Einar Tambarsskjelve. Alt i Magnus den godes tid havde der været lidet venkskab mellem Harald Sigurdsøn og Einar Tambarsskjelve, den mægtigste mand i Ut-Trøndelagen, og bedre blev det ikke, da Harald blev enefonge. Harald var streng og taalte ingen modsigelse; Einar var selvraadig og kunde ikke taale en kraftig fonge over sig. Han gjorde kongen modstand, hvor han kunde, tog bøndernes parti paa tinge, naar kongen eller hans mænd gif paa dem med haarde søgsmaal, og da Einar var meget kyndig i lovene, kom kongen ofte til kort. Dette opvakte kongens vrede, og det gif omsider saa vidt, at de ofte trættede med hverandre; Einar sagde endog til kongen, at bønderne ikke vilde taale nogen uret af ham og ikke vilde finde sig i, at han brød deres gamle love.

Da Einar frygtede kongens vrede, holdt han mange mænd om sig hjemme, men endnu flere naar han for til byen, og kongen var tilstede. Engang drog han ind til Nidaros med ikke mindre end 8 eller 9 langskibe og 500 mand, og da han kom til byen, gif han op med hele denne skare. Kong Harald var i sin gaard og stod ude paa loftsvaalen; da han saa Einar gaa iland med alle sine mænd, kvad